

РОЗДІЛ III. ПРОБЛЕМИ ІСТОРІЇ ОСВІТИ ТА ЗАГАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

УДК 37.014.25.035-047.82

Марія Бикова

Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка

ORCID ID 0000-0002-0386-1856

DOI 10.24139/2312-5993/2018.05/294-304

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ ПОЛІКУЛЬТУРНОСТІ У ВИХОВАННІ

Мета статті полягає у визначенні сутності, структури, характерних особливостей та педагогічних умов реалізації принципу полікультурності в сучасному освітньому процесі. У процесі наукового дослідження використовувалися такі методи, як теоретичний аналіз, порівняння, узагальнення спеціальної літератури з проблеми дослідження. Наголошується, що зазначений принцип розвивається в річищі теорії та практики полікультурної освіти, яка проголошує визнання наявності різноманіття рівноцінних культур та затвердження добродійності їх взаємодії як для учасників освітнього процесу, так і для суспільства в цілому. Доводиться необхідність розробки ефективних соціально-педагогічних умов і засобів організації й реалізації даного процесу.

Ключові слова: принцип полікультурності, полікультурна освіта, толерантність, полікультурна компетентність педагога.

Постановка проблеми. На Україні, як і у світовій спільноті, об'єктивно зростає інтерес до етнічних проблем, а, як наслідок, і до шляхів та методів полікультурного виховання особистості. Від їх вирішення залежить конструктивність політики держави, а також орієнтири виховання й навчання підростаючого покоління. В умовах всесвітньої інтеграції і глобалізації діалог культур важливий як ніколи. Процес глобалізації з одного боку руйнує кордони між культурами та націями, а з іншого – поєднує культури між собою. У зв'язку з цим виникла необхідність у створенні концепції освіти, яка б поєднала в собі дві протилежні тенденції. З одного боку – необхідність зберегти своєрідність етнокультур, а з іншої – пов'язати їх із процесами глобалізації, інтеграції, інтернаціоналізації.

Особлива відповідальність лягає на педагогічну теорію і практику, яка потребує розробки й реалізації принципово нових теорій, методик та відповідних духу часу технологій виховання підростаючого покоління. Педагоги впевнені, що саме реалізація принципу полікультурності у вихованні дозволить налагодити діалог культур, визнати самоцінність різних етнічних груп, сформулювати основи толерантної свідомості й міжкультурної гармонії.

Аналіз актуальних досліджень. Ідея полікультурності отримала віддзеркалення в науковому середовищі під різними термінами: ми зустрічаємо і термін «полікультурна освіта» (В. В. Макаєв, З. А. Малькова, Л. Л. Супрунова), і «мультикультурна освіта» (Р. Люсієр, Я. Пей, А. В. Шафікова та ін.); існує педагогічна технологія «школа діалогу культур» (В. С. Біблер), розробляються ідеї ліберального плюралізму в освіті (Б. Уільямс), полікультуралізму в освіті (Г. М. Коджаспірова), багатокультурної освіти (Г. Д. Дмитрієв), міжкультурного навчання (Л. Г. Веденіна), кросс-культурної освіти (А. П. Ліферов, Р. Д. Хенвей та ін.), мультиперспективної освіти (Х. Гепферт, У. Шмідт); в історичному аспекті – концепції інтернаціональної освіти (Н. К. Крупська, А. В. Луначарський, А. С. Макаренко, В. О. Сухомлинський) та інші. У науковій літературі можна зустріти й такі терміни: «полікультурний принцип», «багатокультурне виховання», «етнокультурна толерантність», «полікультурна позиція особистості», «полікультурна компетенція особистості». З'являються нові галузі педагогіки, наприклад, «педагогіка міжнаціонального спілкування», «педагогіка толерантності», дуже актуальним є полікультурний аспект інклюзивної освіти тощо.

Мета статті – визначити сутність, структуру, характерні особливості та педагогічні умови реалізації принципу полікультурності в сучасному освітньому процесі.

Методи дослідження: у процесі наукового дослідження ми використовували теоретичний аналіз, порівняння, узагальнення спеціальної літератури з проблеми дослідження.

Виклад основного матеріалу. Не можна не відзначити, що сьогодні, одночасно з відродженням інтересу до культури та традицій українського народу, методів виховання української народної педагогіки, загострилися міжнаціональні питання. З одного боку, це ускладнення має як політичні, геополітичні, так і економічні підстави. А з іншого – педагоги стикаються з новою освітньою ситуацією, коли все більше учнів та студентів-представників різних національностей виявляють бажання навчатися в українських навчальних закладах, все більше укладається міжнаціональних шлюбів, у яких народжуються діти, батьки яких вбачають за необхідне прищеплювати дітям традиції, історію, мову своїх народів. Принаймні, у самій Україні виділяють шість історико-етнографічних зон, і кожна з них має власну специфіку в усіх галузях життєдіяльності – мові, культурі, фольклорі, традиціях, звичаях, побуті, стосунках тощо. А всього на території України проживають представники більш ніж 130 національностей і народностей.

Відомо, що все, що стосується відмінностей національності, мови, релігії, культури завжди було й буде болючими питаннями, якими можуть скористатися маніпулятори будь-якого рівня. А насильницьке придушення чи ігнорування цих болючих питань завжди призводить до ще більшого загострення ситуації. Тож задача сучасної системи освіти полягає у

формуванні полікультурності та толерантності як особистісних якостей. А принцип полікультурності зазначений як один із провідних у концепції нової української школи.

Сьогодні світова культура виглядає різноманітною панорамою національних культур, це світовий інтеграційний процес, у якому відбувається змішування етнічних культур. У результаті людина (в освітньому процесі це учень і вчитель) у сучасній соціокультурній ситуації знаходиться на рубежі культур, взаємодія з якими вимагає від нього діалогічності, розуміння, пошани до культурної ідентичності інших людей. Етнокультурне підґрунтя нашої країни відрізняється величезною різноманітністю. Відсутність толерантності у стосунках різних етнічних груп, конфлікти на національному підґрунті – наслідок складного комплексу соціальних чинників. Один із них – зневага полікультурним вихованням підростаючого покоління.

Однією з теорій і одночасно ефективних методик оптимізації етнокультурного розвитку є феномен мультикультуралізму, способом реалізації якого, технологією його педагогічного забезпечення виступає полікультурне виховання. На сьогодні полікультурність в освіті та вихованні вважається інноваційною ланкою. Це відображено в нормативній базі, а саме в Законі України «Про освіту», Концепції «Нова Українська школа», Закон України «Про вищу освіту» тощо.

Таким чином, пошук саме педагогічних методів вирішення проблеми дуже важливий. Формування толерантного ставлення до інших народів буде ефективним тільки тоді, коли воно буде здійснюватися в межах полікультурного виховання особистості. При цьому починати необхідно якомога раніше – час молодшої школи та дошкільної освіти. А приклад ставлення до інших культур батьків, учителів та вихователів є дуже дієвим методом полікультурного виховання.

Ідеї полікультурності мають глибокі історичні коріння. Думки про необхідність розвитку особистості дитини в полікультурному середовищі знаходять відображення у працях видатних філософів та педагогів А. Дістервега, Я. А. Коменського, Й. Г. Песталоцці, П. Ф. Каптерєва, А. С. Макаренка, В. О. Сухомлінського, К. Д. Ушинського та ін. Сучасні питання щодо полікультурного підходу розглядалися у працях Дж. Бэнкса, К. Гранта, О. В. Гукаленко, Н. В. Кузьміна, І. Ю. Макуріна, Л. Л. Супрунової, П. Янга, Д. Равич, І. С. Бесарабової, А. Н. Джуринського, Г. Д. Дмитрієва, В. В. Макаєва, З. А. Малькової, В. В. Макаєва, Г. В. Палаткина та ін.

У радянські часи ідеї толерантного ставлення до інших національних культур розглядалися в річищі інтернаціонального виховання й міжнаціонального спілкування. Наприклад, Н. К. Крупська у своїх роботах «До питання про національну культуру», «Інтернаціональне виховання дітей у початковій школі» сформулювала такі положення: мають бути різні освітні програми для різних народів (яким би не був талановитий учитель, навряд чи

він зможе навчати в Інгушетії відповідно до загальних програм); класи потрібно комплектувати з урахуванням етнічної різноманітності; викладання рідною мовою в початковій школі з подальшим засвоєнням російської мови з другого або третього року навчання; спільна участь дітей різних національностей у святах, прогулянках, екскурсіях; розвиток друку і літератури національними мовами; необхідність «перекинути міст до інтернаціонального виховання у світовому масштабі» тощо. Аналогічні думки були викладені і в публікаціях А. В. Луначарського, П. П. Блонського, С.Т. Шацкого.

Взагалі, можна виокремити певні спільні риси полікультурної педагогіки та інтернаціонального виховання. Перш за все – це наявність спільних завдань, а саме – формування розуміння й пошани до інших народів, культур, цивілізацій, життєвих цінностей; усвідомлення необхідності доброзичливих стосунків між людьми і народами; виховання здібностей до міжнаціонального спілкування; усвідомлення не лише прав, але й обов'язків щодо інших соціальних та національних груп; розуміння необхідності міжнаціональної солідарності та співпраці, готовності брати участь у вирішенні проблем іншого співтовариства й етносу.

Вважаємо за доцільне проаналізувати сутність основних термінів феномену полікультурності, щоб мати можливість з'ясувати загальні та специфічні риси.

При аналізі поняття «принцип полікультурності» ми відштовхувалися від загального поняття «принцип виховання». Якщо принцип виховання – це основа, вихідне положення, що становить фундамент змісту, форм, методів, засобів і прийомів виховання, то принцип полікультурності зводиться в ранг основних принципів освіти, оскільки є одним із засобів інтенсифікації навчального процесу й передбачає входження через власну культуру і культуру народів регіону в Європейську та світову культури.

«Полікультурне виховання» – це складна й багаторівнева система педагогіки в багатокультурному співтоваристві, що орієнтована на формування підростаючого покоління, яке не лише буде обізнаним щодо культурних і мовних особливостей власного та інших народів, конфесій, гендерних та соціальних груп, але й таким, що не тільки розуміє цю специфіку, а і виявляє в реальному житті толерантне ставлення, реалізує установки світової згоди у спілкуванні. Полікультурне виховання належить не лише до соціокультурних, але й до субетнічних, субконфесійних, субсоціальних явищ [6].

«Полікультурна освіта» має специфічні особливості головної мети, яка, відповідно до концепції американського дослідника Д. Бенкса, виводиться з ролі етнічного чинника в американському суспільстві й полягає в тому, щоб допомогти підростаючим поколінням розвинути міжкультурну компетентність [7, 34].

«Полікультурна позиція особистості» полягає в толерантному, доброзичливому, інтелігентному ставленні до різних національностей у річищі гуманного міжнаціонального спілкування.

«Полікультурна компетенція педагога» розуміється як комплекс певних навичок міжкультурної комунікації в умовах полікультурного середовища учнів, тобто знання культурних етнічних і релігійних особливостей учнів, а також уміння на основі цих знань правильно конструювати навчально-методичну й виховну роботу в аудиторії [8, с. 13–15].

«Полікультурний аспект інклюзивного навчання» полягає в тому, що інклюзивне навчання розглядається як: антирасистське учення, що відкидає всі форми дискримінації між учасниками освітнього процесу і що вимагає обов'язкового відкритого обговорення проблеми расизму з учнями для того, щоб протистояти випадкам його повторення як у навчальному закладі, так і в суспільстві; учення, націлене на досягнення соціальної справедливості, тобто на захист і покращення в суспільстві положення індивідів, які належать до груп, які історично відчували на собі гноблення і внаслідок цього не мали доступу до освіти; динамічний процес, у ході якого педагог навчає вихованців розуміти, приймати і цінувати людину іншої культури, а не лише ознайомлює їх із фактичним матеріалом щодо культурного різноманіття в суспільстві та світі [4].

Отже, педагогам необхідно, перш за все усвідомити, що термін «полікультурність» значно розширює зміст поняття «толерантність» від простої терпимості до справжнього інтересу до іншого (О. Ю. Клепцова), прийняття, пошани й затвердження культурних відмінностей (Г. Д. Дмитрієв), позитивного сприйняття іншої культури (Н. М. Лебедева), діалогу з іншим (Р. Р. Валітова), визнання цінності різноманіття культур (А. Г. Асмолов).

Серед полікультурних цінностей, які доцільно формулювати в дітей, починаючи з дошкільного віку, провідними ми вважаємо такі:

- 1) толерантність (як активна позиція і психологічна готовність особистості до терпимості й шанобливості заради позитивної взаємодії);
- 2) емпатія (як здатність розуміти психологічний стан іншого, співпереживання, яке створює емоційну основу толерантності);
- 3) автономія особистості (як внутрішня незалежність, що заснована на здатності самостійно планувати, організовувати, управляти процесом власного розвитку).

Також концепцію полікультурної освіти розглядають як один із чинників так званої «глобальної освіти», яка визначається як один із напрямів розвитку сучасної педагогічної теорії та практики, що ґрунтується на необхідності підготовки людини до життя в умовах швидкої мінливості, взаємопов'язаного світу, зростаючих глобальних проблем та криз; це активний процес навчання, що заснований на засадах солідарності, рівності, залучанні і співпраці.

Провідними факторами зростання ролі полікультурної освіти на сучасному етапі є:

- етнічна асиміляція, що розуміється як глибинний процес, пов'язаний зі зміною відчуття етнічної приналежності, мови з поступовим залученням до іншої культури та способу життя;
- процеси консолідації, у ході яких поступово нівелюються відмінності близьких племінних, локальних та інших груп, відбувається значний вплив на посилення комунікаційних зв'язків, типізації місця існування людини тощо.

Для того, щоб виховувати полікультурних дітей, необхідно підготувати полікультурних педагогів. Найголовніше, що повинні педагоги донести до дітей із приводу полікультурності в дії – це те, що кожна нація рівноцінна, кожна культура має самобутні, неповторні, унікальні особливості, цінності, традиції, які повинен поважати кожен. Різноманітність народів і культур у світовому просторі доцільно розглядати як потенційну можливість діалогу й об'єднання. Під час взаємодії з позиції полікультурності різні етноси не втрачають самоцінності та самоідентифікації, а, навпаки, відбувається взаємне культурне збагачення, накопичення досвіду, що сприяє існуванню мирної, гармонійної світової спільноти. А відсутність толерантності до інших культур неминує призводить до конфліктів на національному підґрунті та до війн. Ще у статті 1 Декларації про расу і расові забобони, що була прийнята Генеральною конференцією ЮНЕСКО від 27 листопада 1978 року говориться, що всі люди належать до одного й того самого виду і мають загальне походження. Вони народжуються рівними в гідності і в правах, і всі вони складають невід'ємну частину людства [1]. Не можна не побачити актуальність зазначеного навіть через 40 років.

У цьому контексті зауважимо, що Стаття 24 Конституції України проголошує наступне: не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками [3]. Отже, законодавча база нашої держави підтримує на всіх рівнях реалізацію принципу полікультурності.

Полікультурне виховання не тільки розкриває різноманітність світових культур, а ще й пробуджує в учнів інтерес до знайомства й вивчення інших культур, порівняльного аналізу з рідною культурою, пошуку загального й відмінного, що також призведе до ще більшого пізнання власної культури.

Виявляючи повагу й визнання самоцінності інших культур, особистість із розвинутою полікультурною позицією поважає й визнає власну. Залучення до культури свого народу – обов'язкова умова інтеграції в інші культури. Полікультурна позиція не допускає і не визнає ієрархії культур та зведення будь-якої однієї чи декількох на п'єдестал.

Педагоги повинні не тільки виховувати в учнів поважне ставлення до інших культур, але й демонструвати власну сформовану полікультурну позицію, сутність якої полягає в толерантному, доброзичливому, інтелігентному ставленні до різних національностей, у річищі гуманного міжнаціонального спілкування. Полікультурна позиція має на увазі рівноправне визнання всіх етнічних груп, недопустимість розподілу людей за кольором шкіри, місця проживання та віросповідання, відсутність нетерпимості по відношенню до традицій, звичаїв, особливостей культури інших народів, наявність емпатії при взаємодії з представниками інших національностей.

В умовах глобалізації світової спільноти формування полікультурної позиції школярів дозволить запобігти расизму, фашизму, шовінізму та інших виявлень етноцентризму в наступних поколіннях. А представники національних меншин не будуть змушені жертвувати власною національно-культурною специфікою.

Можна виокремити такі етапи сформованості полікультурної позиції особистості:

- на когнітивному (пізнавальному) етапі – засвоєння зразків і цінностей рідної та світової культури, культурно-історичного й соціального досвіду людства;
- на ціннісному (аксіологічному) етапі – формування схильності до міжкультурної комунікації та обміну, толерантності по відношенню до інших народів, культур, соціальних груп;
- на оцінному (коннотативному) етапі – формування вміння чітко формулювати власне ставлення до подій та явищ, ясно висловлювати власну точку зору та аргументувати судження;
- на діяльнісному (поведінковому) етапі – активна взаємодія з представниками різних культур за умови збереження власної мовної та культурної компетенції;
- на соціально-психологічному етапі – формування гармонійної національної ідентичності на засадах етнокультурної та територіальної самосвідомості [2].

Першочерговими завданнями полікультурної освіти ми вважаємо: глибоке і всебічне опанування як педагогами, так і учнями культури власного народу; формування уявлень як педагогів, так і учнів щодо різноманіття культур як у світі, так і в Україні, виховання позитивного ставлення до культурних відмінностей; створення умов для інтеграції учнів до культур інших народів; розвиток умінь і навичок продуктивної взаємодії з носіями різних культур; навчання педагогів та виховання учнів у дусі світу, терпимості, гуманного міжнаціонального спілкування.

Необхідно зазначити, що зміст полікультурної освіти має багатоаспектний характер і відрізняється високою мірою міждисциплінарності. Міждисциплінарність дозволяє розглядати

проблеми полікультурної освіти як у складі навчальних дисциплін гуманітарного, природничого, художньо-естетичного циклів, так і у спеціальних курсах по історії і культурі окремих народів.

Зміст освіти при цьому повинен: відображати в навчальному матеріалі гуманістичні ідеї; характеризувати унікальні самобутні відмінності в культурах народів як України, так і світу; розкривати загальні культурні елементи та традиції, що спрямовують до життя в мирі і злагоді в народів, які мешкають на території нашої країни; поступово приєднувати учнів до світової культури, розкривати процес глобалізації, демонструвати моменти взаємозалежності країн і народів [9].

Якщо проаналізувати освітні системи країн Європи, то можна відзначити, що полікультурний підхід розглядається дещо ширше й передбачає культурне виховання всіх, включаючи представників більшості, у дусі взаємності, прийняття і визнання культурних відмінностей. Такий підхід «виходить за межі єдиного вирішення шкільних проблем, оскільки він є педагогікою людських відносин, спрямований на розвиток особистості, коли кожен приймається таким, який він є, всіма представниками суспільства». Отже, окрім визнання і прийняття національних та культурних відмінностей, мова йде і про людей із фізичними недоліками, і про людей із низьким соціоекономічним статусом.

Провідними принципами полікультурної освіти є такі:

- національно-культурна основа виховання;
- гуманістична відвертість виховання;
- особистісна орієнтованість виховання;
- виховання цивільної відповідальності;
- виховання цілеспрямованої творчої активності;
- базовий принцип організованого саморозвитку.

Також доцільно виділити умови ефективності процесу полікультурного виховання учнів. Першою умовою є формування стійкої етично-психологічної готовності учнів до вибору життєвих цілей та пріоритетів, що сприяють формуванню загальнолюдських ціннісних орієнтацій, створення ситуацій необхідності обґрунтованого вибору рольових позицій, тобто формування особистісного компонента готовності до полікультурної освіти.

Друга умова – забезпечення міждисциплінарної інтеграції як умови формування когнітивного компоненту, з урахуванням актуалізації професійно-орієнтованих знань, навичок, умінь. Оскільки в сучасних закладах освіти процес полікультурного виховання учнів не виділений в окрему структуру і розглядається в межах загальної освіти, ми повинні усвідомлювати, що полікультурне виховання не може реалізуватися в межах одного предмету й необхідно застосовувати різнобічний цілісний підхід щодо даної проблеми.

Третя умова – формування полікультурної освіченості учнів за умови використання інноваційних педагогічних технологій як в освітньому процесі, так і під час самостійної діяльності учнів. Наприклад, у технології роботи з використанням електронних ресурсів можна демонструвати слайди зі зразками народної художньої творчості, декоративно-прикладного мистецтва, народними традиціями та святами тощо

Провідними функціями полікультурної освіти є:

- навчальна функція – за якої формуються інтелектуальні вміння, підвищується міра засвоєння навчального матеріалу за умов проблемної ситуації. Освіта, що отримана рідною мовою й мовою іншого народу (проблемна ситуація), підсилить інтелектуальний розвиток людини, змінить особливості її мислення, оскільки відбувається зіставлення мови, що вивчається, з рідною мовою, усвідомлюються особливості не лише іншої мови, але й іншого менталітету. Людина збагачується знаннями про культуру, життя, традиції іншого народу;
- виховна функція – спрямована на формування пізнавального інтересу, творчих здібностей, виховання етичних якостей, самостійності. Опанування етнопедагогічних понять іншої культури наблизить процес інтеграції національних культур і ідей, створить сприятливі умови для загальносвітового діалогу культур.
- контролювальна функція – спрямована на виявлення рівня сформованості полікультурної освіти [5].

Але міжетнічні проблеми в Україні є проекцією й політичних проблем. Тому розвиток міжкультурної компетентності без вирішення політичних протиріч сам по собі не призведе до міжнаціональної гармонії.

Висновки. В умовах багатокультурного світу й поліетнічності української держави полікультурна освіта стає важливою частиною сучасної освіти, що сприяє засвоєнню знань про інші культури, з'ясуванню спільного і від'ємного у традиціях, способі життя, культурних цінностях народів, що виховувалися в інших культурних системах, але виховуються в душі поваги. Полікультурність також є невід'ємною складовою педагогічної культури вчителя.

Полікультурне виховання виступає складовою загального освітнього процесу й дозволяє сформувати полікультурну позицію учнів, що забезпечить у майбутньому можливість інтеграції у світовий єдиний простір, залучення до загальної культурної парадигми. Це своєрідне вікно у світ загальної культури, до скарбниці загальнолюдських духовних і моральних цінностей.

Сьогодні низкою авторів (Ш. М. Мухтарова, Ф. С. Ефендієв) переконливо доведено, що чим вищий рівень національної культури, тим вище культура людини взагалі, тим більш дбайливо він ставиться до людей іншої національності.

А розглянуті вище підходи до формування полікультурної особистості об'єднує ідея про те, що реалізація принципу полікультурності

у вихованні зачіпає не лише реформування системи навчання, але й переосмислення філософії освіти, заснованої на ідеях свободи, справедливості та рівності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Декларация о расе и расовых предрассудках (*Declaration on a race and racial prejudices*) (1978). Retrieved from: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/racism.shtml
2. Живодрова, Т. А. (2012). Поликультурное воспитание школьников как одно из приоритетных направлений современного образования. *Наука и школа*, 3, 133–135 (Zhyvodrova, T. A. (2012). Multicultural education of schoolchildren as one of priority directions of modern education. *Science and school*, 3, 133–135).
3. Конституція України (*Konstitution of Ukraini*). (1996). Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
4. Курышева, Е. С. (2016). Принцип поликультурности как основа концепций инклюзивного обучения в США. *Современные проблемы науки и образования*, 6 (Kuryшева, E. S. (2016). Principle of multiculturalism as basis of conceptions of the inclusive teaching in the USA. *The Modern problems of science and education*, 6. Retrieved from: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=25961>
5. Мамлеева, С. М. (2012). Теория и практика формирования поликультурного образования. *Вестник Башкирского университета*, 17, 327–329 (Mamlieieva, S. M. (2012). Theory and practice of forming of multicultural education. *Bulletin of the Bashkir university*, 17, 327–329).
6. Мубинова, З. Ф. (2011). Определение понятия «поликультурное воспитание» в Российской педагогике: основные теоретические подходы. *Образование и наука*, 1, 13–21 (Mubinova, Z. F. (2011). The concept of multicultural education in Russian pedagogics: basic theoretical approaches. *Education and science*, 1, 13–21).
7. Наушабаева, С. У. (1993). Проблемы поликультурного образования в американской педагогике (анализ концепции Д. Бэнкса). *Педагогика*, 1, 104–110 (Naushabaieva, S. U. (1993). Priblem of multicultural education in American pedagogics (analysis of conception of D. Benks). *Pedagogics*, 1, 104–109).
8. Парагульгов, М. Б. (2004). Межкультурная коммуникация в контексте образовательной системы: формирование поликультурной компетенции педагога. *Образование в современной школе*, 3, 13–15 (Parahulhov, M. B. (2004). Intercultural communication in the context of the educational system: forming of multicultural competence of the teacher. *Education in modern school*, 3, 13–15).
9. Ултургашева, О. Г. (2006). Поликультурное образование как теоретическая основа подготовки педагогических кадров для национальной школы. *Известия Российского государственного педагогического университета имени А. И. Герцена*, 6 (14), 67–77 (Ulturhasheva, O. (2006). Multicultural education as a theoretical basis for training teachers for national schools. *News of the Russian state pedagogical university of the name of A. I. Hertsena*, 6 (14), 67–77).

РЕЗЮМЕ

Быкова Мария. Современные подходы к реализации принципа поликультурности в процессе воспитания.

Цель статьи состоит в определении сущности, структуры, характерных особенностей и педагогических условий реализации принципа поликультурности в современном образовательном процессе. В процессе научного исследования использовались такие методы, как теоретический анализ, сравнение, обобщение

специальной литературы по проблеме исследования. Отмечается, что данный принцип развивается в русле теории и практики поликультурного образования, которое провозглашает признание наличия многообразия равноценных культур и утверждение благотворности их взаимодействия как для участников образовательного процесса, так и для общества в целом. Доказывается необходимость разработки эффективных социально-педагогических условий и средств организации и реализации данного процесса.

Ключевые слова: принцип поликультурности, поликультурное образование, толерантность, поликультурная компетентность педагога.

SUMMARY

Bykova Mariia. Modern approaches for implementing multicultural principle in the education process.

The purpose of the article consists in determination of the essence, structure, characteristic features and pedagogical terms of realization of multicultural principle in a modern educational process. In the process of research, such methods as theoretical analysis, comparison, generalization of the special literature, were used. It must be noted that the principle is developed in line with the theory and practice of multicultural education, which recognizes the existence of a diversity of coequal cultures and affirms the beneficial nature of their interaction both for participants of the educational process and for society as a whole. In this regard, the multicultural educational model, becoming the basis for the formation of the civil identity of students, is aimed at providing a harmonious introduction of the students to both the culture of the majority and to one's own cultural traditions. In the context of continued global integration and globalization, the dialogue of cultures becomes more important than ever. The need to develop effective social and educational conditions and means for organizing and implementing this process is proved. Analyzing the most common approaches to the multiculturalism in scientific literature, we considered both general and specific features of such concepts as multiculturalism and tolerance, multicultural education and international education, multicultural position and multicultural competence of the educator, the place of the Multicultural Principle in the system of general pedagogical principles, and global education. The main tasks of the poly culture education are: a profound and comprehensive understanding of the culture of one's own people by the educators and students; formation of an understanding of the diversity of world cultures among participants of the educational process, the cultivation of a positive attitude to cultural distinctiveness, harboring the ability of the students to integrate with different cultures; development of exercises and skills for productive interaction with carriers of various cultures; training of educators and students in the spirit of peace, tolerance, humanism in interethnic communication. Thus, multiculturalism in the modern world is an integral part of modern education, educational culture, individual culture, and also part of the national culture of the state.

Key words: multicultural principle, multicultural education, tolerance, multicultural competence of educators.